



monumentenzorg en archeologie

nieuwsbrief 40, december 2012



Geschiedenis van de Tiedewegbrug

2



Nieuwe bijzondere vondsten

5



Uitgave nieuw straatnamenboek

10



Geef u op voor de digitale versie

Einde van een tijdperk

Zoals overal en iedereen moet ook de gemeente Gouda bezuinigen en op de kleintjes letten. Eén van de manieren daarvoor is om deze nieuwsbrief niet meer in papieren vorm te laten verschijnen.

Voor veel mensen zal dat geen probleem zijn en zal een digitale versie ook hun voorkeur hebben. Voor anderen zal het misschien wel wennen zijn. De nieuwsbrief Monumentenzorg en Archeologie zal vanaf 2013 nog wel twee keer per jaar verschijnen, maar alleen in digitale

form. Hiervoor hebben we uw e-mailadres nodig. Daarom vragen we om uw e-mailadres door te geven op onderstaand adres: marja.molenaar@gouda.nl zodat u de nieuwsbrief in het vervolg digitaal kunt ontvangen.



gemeente gouda



Een stukje geschiedenis van de Tiendewegbrug



Tiendewegbrug, circa 1910

Het is de bedoeling om vanaf nu in iedere nieuwsbrief een stukje te wijden aan een object uit het streekarchief: een kaart, een boek of wat voor bron dan ook. Dit keer is gekozen voor een kaart van de Tiendewegbrug en omgeving uit 1875. In oktober 2012 is een begin gemaakt met het vervangen van de huidige Goudse Tiendewegbrug die, zoals het is verwoord, ‘het einde van zijn technische levensduur heeft bereikt’.

Tot halverwege de negentiende eeuw zag het er hier heel anders uit, zoals bijgaand detail van een stadsplattegrond uit 1847 goed laat zien.

Op de plek van de huidige brug stond tot 1854 een grote middeleeuwse stadspoort. Voor de poort lag een ravelijn, een schiereiland, dat diende als extra vestingwerk buiten de stadsmuren. Dit soort vestingwerken, onder andere ook bij de Potterspoort, werden kort voor 1580 aangelegd.

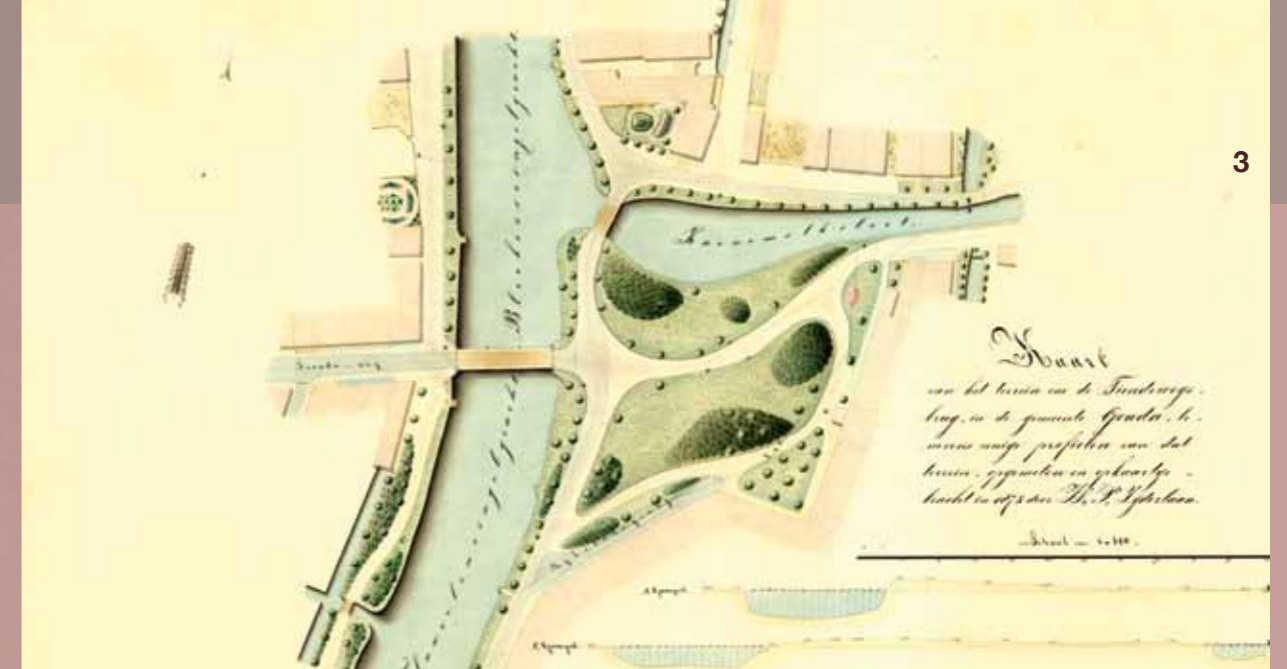
Vanaf het ravelijn liep een lange brug richting de Blekerssingel. Dit werd de Tiendewegbrug genoemd. Deze ligt in de buurt van de Blekersbrug tussen de singel en de Karnemelksloot. De oudste vermelding van de Tiendewegbrug is uit 1395. In de stadsrekeningen komen regelmatig posten voor met betrekking tot het onderhoud van de brug. Zo krijgt Dirck Stratemaker betaald voor het bestraten van 12 roeden bij de Tiendewegbrug, Jan Willemssoen



De Tiendewegbrug in 1580, detail van de plattegrond van Braun en Hoogenberg

voor hout en planken en Willem de Smid voor vele ponden ijzerwerk, 300 dubbele middelnagels en 400 lasijzers, die gebruikt zijn aan de Tiendewegbrug. Uit de stadsrekeningen leren we ook dat de brug een gewelf had waarvoor regelmatig tonnen tras (een soort cement) werden gebruikt bij het metselen.

De Tiendewegbrug in 1847, detail van een stadsplattegrond met afbeeldingen van de openbare gebouwen



Gebied Tiendewegbrug rond 1875

In de negentiende eeuw hebben de poorten en de stadsmuur geen functie meer in de verdediging van de stad. Het onderhoud is duur en ook het verkeer in en uit de stad ondervindt eigenlijk alleen maar hinder van deze obstakels. Nadat eerst de stadsmuren zijn afgebroken, zijn vanaf 1840 ook de poorten aan de beurt. In 1848 wordt een bestek gemaakt voor het afbreken van de Kleiweg-, Potters- en Tiendewegspoort. De opbrengst van de sloop van de Tiendewegspoort wordt geschat op 1400 gulden. Omdat de poort dan nog in gebruik is als gevangenis, wordt de sloop pas aanbesteed in 1854, als de looihal aan de Jeruzalemstraat hiervoor verbouwd wordt. In 1854 volgt een openbare aanbesteding in de Staatscourant. Casper Bouwe, een winkelier uit Puttershoek, schrijft het hoogste in en mag

voor 3326 gulden en 31 centen de poort ‘amoveren’. Daarbij moet hij wel beloven dat, indien er ‘geld, antiquiteiten, edelgesteenten of goud’ wordt gevonden, hij dit moet deponeren bij de gemeentesecretaris. Tijdens de sloopwerkzaamheden moet hij er ook voor zorgen dat rijtuigen en voetgangers kunnen blijven passeren. Het schiereiland tegen de poort verdwijnt kort daarna. Vanwege het droogmaken van de Haarlemmermeer was het noodzakelijk een stoomgemaal te bouwen aan het eind van de Fluwelensingel. De gemeente Gouda en het Rijk sluiten hiervoor in augustus 1855 een overeenkomst waarbij wordt afgesproken dat, op kosten van het Rijk, de singels worden verbreed. Ook komt er een ‘doorgraving ter plaatse waar de poort stond’.

Het Rijk legt bovendien twee bruggen aan; de Tiendewegbrug en de Doelenbrug. Op de plek van het ravelijn wordt een plantsoen aangelegd; Klein Amerika. In 1879 vindt de gemeente het tijd voor een nieuwe brug. In de maand december gaan er bestekken uit voor een onderbouw en een bovenbouw ten behoeve van ‘een ijzeren vaste brug met drie doorgangen.’ IJzergieterij “De Prins van Oranje” uit Den Haag mag de bovenbouw maken voor 5787 gulden, inclusief eikenhouten trottoirs en gietijzeren gaslantaarns. Aannemer Nederhorst tekent voor een bedrag van 2140 gulden in voor de onderbouw en belooft hierbij ‘weg te breken de bestaande brug, middenjucken met waterschotten en de palen uit trekken, in één woord het opruimen van al wat hinderlijk mogt zijn voor de daarstelling van het werk.’ De tekeningen voor onder- en bovenbouw worden nog in het archief bewaard. Op 1 juni 1880 moet de brug weer open zijn voor passage.

Burgemeester en Wethouders van Gouda zijn voornemens op Donderdag den 23sten November 1854, des middags ten twaalf ure, in het Raadhuis aldaar, bij Inschrijving, voor Afbraak te Verkoopen: de Tiendewegspoort, benevens de twee daaraan grenzende, de Gemeente toebehoorende Huisjes, staande aan het einde van den Langen Tiendeweg aldaar. Van welke verkooping de voorwaarden dagelijks (de Zondagen uitgezonderd), des voormiddags van 10 tot 12 ure, ter Plaatselijke Secretarie en aan de Timmerwerf ter inzage zullen liggen; zullende de Inschrijvings-biljetten, op zegel geschreven, getoekend en gesloten, uiterlijk tot des namiddags ten vijf ure van den 22sten November 1854, op de gezegde Secretarie moeten ingeleverd worden.

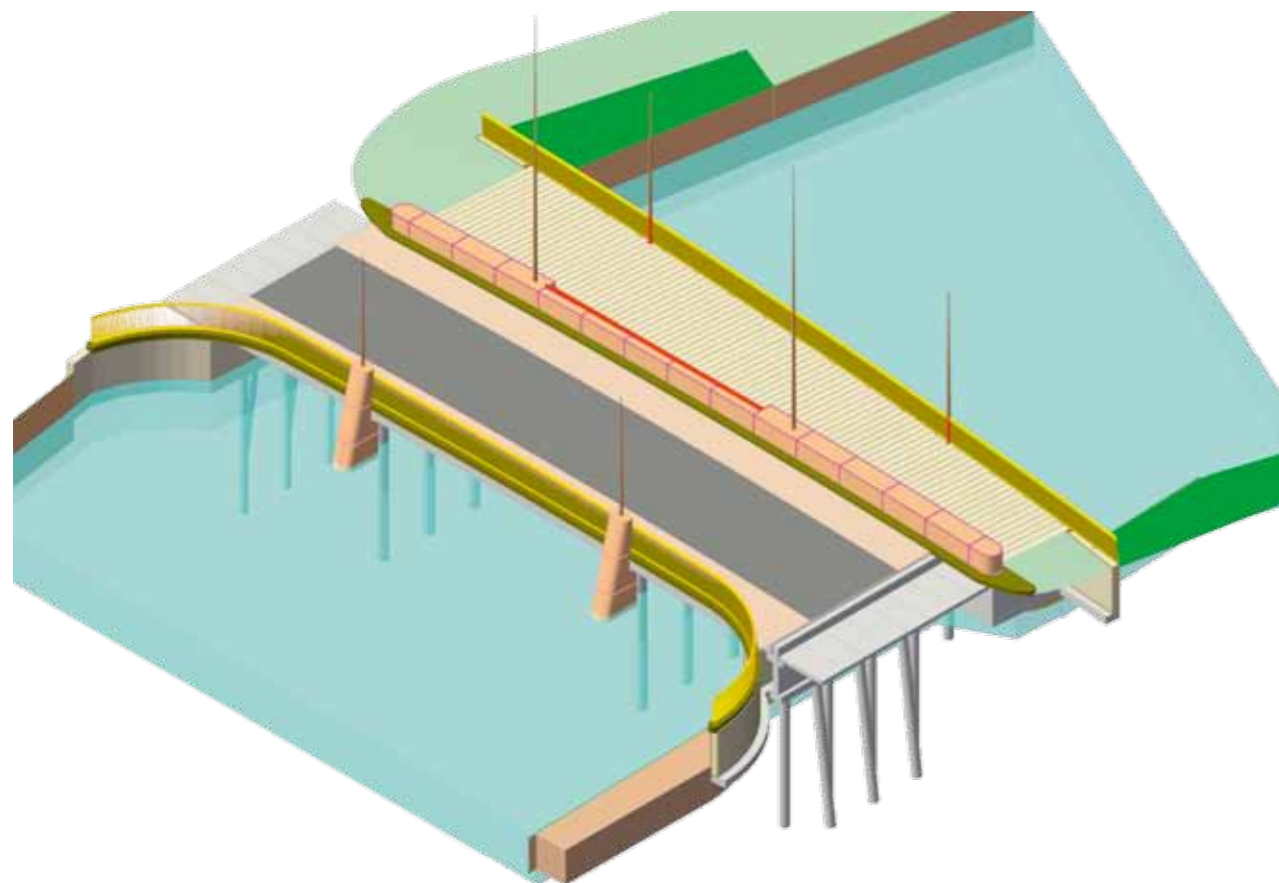
Advertentie Staatscourant 1854

De brug wordt in de eeuw daarna nog diverse malen vernieuwd. In 1904 wordt in de krant de aanbesteding aangekondigd voor het vernieuwen van de houten dekken en de trottoirs van de brug. Over de brug rijdt zelfs een korte periode de stoomtram naar Oudewater. Tijdens werkzaamheden vanwege de vernieuwing van de brug in 1934, zorgt een naastgelegen noodbrug ervoor dat voetgangers de singel kunnen oversteken. De brug krijgt dan, in plaats van een gietijzeren hek, gemetselde muurtjes aan weerszijden. In 1964 wordt de brug verbreed van 5 naar 7 meter en komt er weer een

hek terug. Ook worden in dat jaar verkeerslichten geplaatst. Sinds 1971 is er op de brug eenrichtingsverkeer voor gemotoriseerd verkeer. De nieuwe brug heeft als leuk detail dat de looppaden van hout gemaakt lijken te zijn, net zoals de oude brug uit 1880.

Voorafgaand aan de vervanging van de brug zal begin 2013 een archeologisch onderzoek plaatsvinden naar de funderingen van de Tiendewegspoort. Naar verwachting zijn deze funderingsresten nog grotendeels intact gebleven onder het huidige

bruggehoofd. Ze zullen tijdens het onderzoek in kaart worden gebracht, waarna ze zoveel mogelijk in situ behouden blijven.



Ontwerp van de nieuwe Tiendewegbrug

Nieuwe bijzondere vondsten uit het Goudse Archeologische depot



In een eerdere nieuwsbrief (nr. 35, juni 2010) hebben we er al eens aandacht aan besteed: het herinventarisatieproject van het Goudse Archeologische depot. Samen met de Archeologische Vereniging Golda worden alle dozen waarvan we niet precies weten wat er in zit opengemaakt en bekeken. Dat gebeurt op de werkavonden van Golda, door de Goldaleden die daar interesse in hebben. We hebben niet stil gezeten; inmiddels hebben we weer een heleboel leuke, interessante en bijzondere vondsten ontdekt!

Exotische pijpjes

Kleipijpjes vinden we vaak in de Goudse bodem, en die komen we dus uiteraard ook regelmatig tegen in oude dozen in het depot. Meestal gaat het om simpele pijpjes zonder versiering, maar soms zitten er ook heel mooie bij. Uit een doos van het project Nieuwehaven, uitgevoerd in 1995, komt bijvoorbeeld de mooi gekleurde pijp van een man met baard en bontmuts (wellicht een Kozak) en van een beschilderde mannenkop, wellicht een danser. Beide pijpjes dateren rond 1800-1900, net als een mooi bewerkt pijpje in de vorm van Jan Klaassen en een pijpje van een bebaarde man.



Al deze pijpjes vallen op door hun



mooie kleuren of hun vorm, maar de meest bijzondere pijpjes uit deze doos zijn twee exemplaren die er op het eerste gezicht niet echt mooi uitzien. Het gaat om twee zogenaamde manchepijpjes: pijpjes waar een losse houten of rieten steel in gestoken werd.¹⁾ Het groen glazuurde exemplaar komt vermoedelijk uit Catalonië (Spanje) waar het in de



17^e-18^e eeuw is gemaakt.

En het bruine on-geglazuurde pijpje komt helemaal uit Noord-Afrika. Twee exotische pijpjes dus, en dat die nu juist in Gouda terecht zijn gekomen, daar waar zo ontelbaar veel pijpjes zijn gemaakt, is wel heel apart. Normaal gesproken vinden we elders pijpjes uit Gouda, nu precies andersom! De twee exotische pijpjes zijn vermoedelijk door zeelieden meegenomen vanuit de havens aan de Middellandse Zee, als souvenir. Maar het zou ook best kunnen dat zeelieden uit dat gebied zélf Gouda hebben aangedaan op hun reizen. De vondsten, hoe klein ook, geven zo belangrijke informatie over de voormalige contacten met het Middellandse Zeegebied.



Vroem!

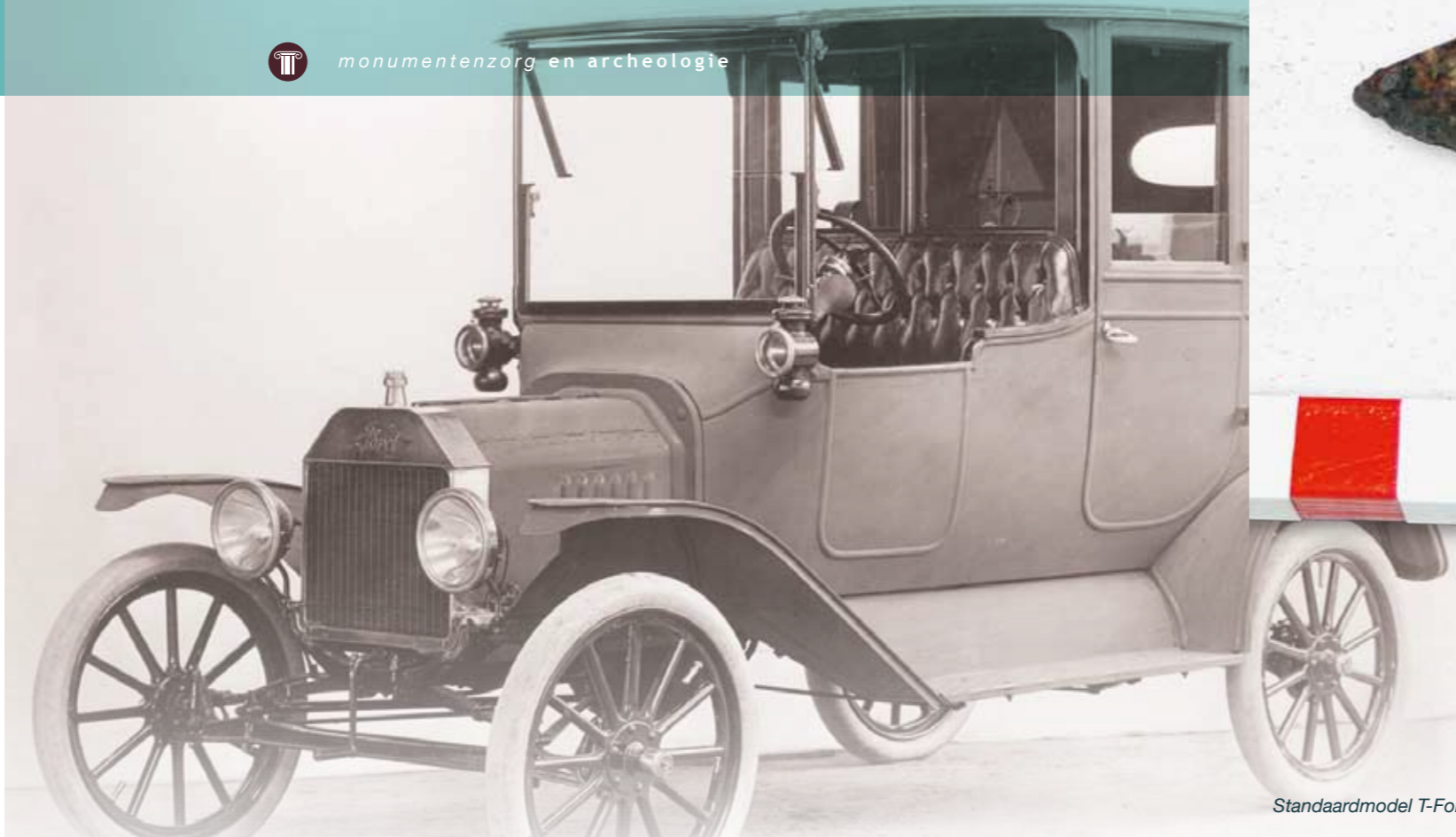
Soms hoeven vondsten niet oud te zijn om toch heel leuk te zijn. Een goed voorbeeld daarvan zijn de wioldoppen, gevonden in de (gedempte) gracht van de Nieuwehaven. Het betreft naafdoppen van twee verschillende T-Fords, gemaakt vanaf ongeveer 1915. De kleine dop is van een 'standaard' model, de wat grotere dop is van de achteras van een vrachtwagen. De T-Ford was één van de eerste auto's die in massaproductie werd gemaakt, waar-



Vrachtwagen T-Ford

door meer mensen zich een auto konden veroorloven. De auto's op deze afbeeldingen zullen dus een steeds vaker voorkomend onderdeel van het straat-

beeld zijn geweest in het Gouda van de jaren '20. Nog helemaal niet zo heel lang geleden eigenlijk, maar als we nu naar de plaatjes kijken toch een compleet andere tijd!



Standaardmodel T-Ford



Kruisboogbout

Boem!

De laatste hoeveelheid dozen heeft opvallend veel wapentuig opgeleverd: twee stenen kanonskogels, een metalen kanonskogel en een kruisboogbout. De stenen kanonskogels komen van het Bolwerk en uit de Nieuwehaven en dateren rond 1600. Ook de metalen kogel komt uit die periode, mogelijk iets jonger. De kogels werden afgeschoten met mortieren of kanonnen, wat soms net zoveel gevaar opleverde voor de verdedigers als voor de aanvallers. De kanonnen waren namelijk niet altijd van goede kwaliteit en konden soms uit elkaar spatten bij het afvuren, of het kruit kon te vroeg ontbranden. Kanonnier was dus zeker geen veilig beroep in die tijd!

Overigens is het maar zeer de vraag of de in Gouda gevonden kogels ooit gericht afgevuurd zijn: voor zover bekend is er nooit daadwerkelijk gevochten rondom Gouda. De kogels kunnen zijn gebruikt bij een oefening, maar het is ook niet

onmogelijk dat ze gewoon van een boot zijn gerold. Minder spannend dan het lijkt dus, helaas. Ook van de kruisboogbout die in de Nieuwehaven is gevonden weten we niet of hij ooit gericht op iemand is afgevuurd. Het betreft in elk geval een ijzeren punt van een door een kruisboog afgevuurde pijl of bout,

Een nadeel was wel dat het erg lang duurde om te herladen. Als je echter achter een muurtje kon schuilen terwijl je dat deed, was het niet zo'n probleem. De kruisboog was daarmee een perfect wapen om te gebruiken op de stadsmuur.

Door de kracht waarmee de pijlen



Verschillende kogels

uit 1400-1500. In die periode werd de kruisboog veel gebruikt als verdedigingswapen. In tegenstelling tot een gewone boog had je voor het gebruik van een kruisboog namelijk geen speciale training nodig: iedereen kon hem afvuren.

werden afgeschoten, was de kruisboog een gevreesd wapen. Zo gevreesd, dat paus Urbanus II in 1097 het gebruik ervan verbood. Althans: bij gevechten tegen andere christenen. Tegen heidenen, dat vond hij geen probleem....

Lakenloodje

Ook met een wapen, maar toch veel vreedzamer van aard, is de volgende vondst: een lakenloodje dat is gevonden op de Raam. Op het lakenloodje staat het doorboorde stadswapen van Gouda met daarbij het jaartal 1620. Lakenloodjes werden gebruikt als een soort kwaliteitszegels, waaraan je kon zien hoe goed of slecht de rol stof was waaraan het loodje was vastgemaakt. Aan het eind van de zestiende eeuw was één loodje niet meer voldoende om alle informatie te bevatten die van belang was, zoals lengte, kwaliteit, plaats van productie, het verprocesd en

stofsoort. Tijdens het productieproces kwamen er dus steeds meer loodjes aan het laken te hangen, totdat het af was: dan kwam er een zogenaamd staallood aan te hangen en mocht er niet meer aan het laken worden gewerkt.

In Gouda vinden we deze loodjes met enige regelmaat. Dat is niet



verwonderlijk, omdat er rondom de stad veel lakenindustrie is geweest. Op de plek waar dit loodje gevonden is, de Raam, zijn de ovens van een lakenverver opgegraven. Het loodje zal daar ongetwijfeld zijn gebruikt. Interessant daaraan is dat het loodje in dit geval niet aan het laken is vastgemaakt maar er juist vanaf is gehaald, wat er op wijst dat gebruikte lakens ook wel eens opnieuw geveerd werden.

Overigens bestaan lakenloodjes nog altijd en is de kans zelfs groot dat u er één in huis hebt: zo worden bijvoorbeeld gasmeters nog steeds met loodjes verzegeld!

Jezus en de Samaritaanse vrouw

De laatste bijzondere vondst is dit stuk aardewerk. Het gaat om een stuk van een Majolica kom uit 1650-1700. Aan de achterkant, niet zichtbaar op de foto, is nog een standring aanwezig. Op het stuk van de kom staat een afbeelding van het bijbelverhaal van Jezus en de Samaritaanse vrouw. De Samaritanen waren inwoners van een streek in Israël, waar ze vanwege hun afwijkende geloofsbeleving rond het jaar 0 door de Israëlieten werden gezien als minderwaardige, tweederangs burgers. Ze komen vaker voor in bijbelverhalen, met als bekendste voorbeeld het verhaal van de barmhartige Samaritaan. Deze wil belangeloos een slachtoffer van een roofpartij helpen, terwijl twee hooggeplaatste Israëlieten dat niet willen doen. De boodschap van dat verhaal is dat het niet gaat om wat je bent, maar om wat je doet,



en dat vind je ook terug in het verhaal van Jezus en de Samaritaanse vrouw. Jezus spreekt haar aan bij een waterput, wat ongebruikelijk is omdat zij Samaritaans is. Ondanks alle vooroordelen van die tijd laat hij de vrouw in haar waarde en weet hij uiteindelijk tot haar door te dringen omdat hij haar ziet zoals ze werkelijk is.

Was dit verhaal bij de eigenaar bekend, of vond de eigenaar het gewoon een mooi plaatje? Wat de reden ook was: iemand vond het de moeite waard om, toen de kom kapot was gegaan, er met grote zorg

de randjes vanaf te slaan tot dit tableau overbleef, om het zo te kunnen bewaren. De kom was op dat moment geen functioneel gebruiksvoorwerp meer, maar kreeg een andere, meer symbolische waarde. En daarmee raken we aan dat deel van de archeologie dat heel fascinerend maar ook heel lastig te vangen is: wat ging er in de hoofden van de mensen om? Precies weten zullen we dat nooit, maar wat we door dit soort vondsten wel kunnen zien, is dat het vroeger net zo ging als nu: ook toen hechtte men waarde aan zaken die in praktisch opzicht hun nut al hadden verloren. Archeologie kan in sommige gevallen dus niet alleen iets zeggen over wat mensen vroeger met voorwerpen deden, maar ook heel voorzichtig een tipje van de sluier oplichten over hun gedachten en gevoelens daarbij.

¹⁾ met dank aan Bert van der Lingen voor de signalering en determinatie

Stolwijkerschutsluis in ere hersteld



De eerste boot vaart door de gerestaureerde sluis



De feestelijke opening

Tijdens de Open Monumentendag in september is de Stolwijkerschutsluis na een restauratie van twee jaar officieel in gebruik genomen. Daarmee is een langgekoesterde wens van diverse organisaties werkelijkheid geworden: het unieke rijksmonument is weer in oude glorie hersteld.

Dijkgraaf Hans Oosters opende samen met de gedeputeerde van de provincie Zuid-Holland Han Weber, burgemeester Jan Mans van de gemeente Gouda en wethouder Bart Crouwers (namens de vijf K5-gemeenten) de sluis door een boot door de sluis te schutten. Daarnaast werd een boekje overhandigd dat het Hoogheemraadschap speciaal voor de gelegenheid heeft laten maken. De dijkgraaf sprak van een historische dag: 'Na 30 jaar kan de sluis haar functie weer vervullen. De sluis is in ere hersteld en kan weer doen waar hij ooit voor gebouwd was, namelijk

boten van de Stolwijkse Vaart naar de Hollandsche IJssel doorlaten en omgekeerd.' Hij vervolgt: 'De waterverbinding tussen Gouda en de Krimpenerwaard is opnieuw een feit.'

De Stolwijkerschutsluis is één van de verst landinwaarts gelegen zeewaterkerende sluisen in een primaire waterkering. Ze is in 1799 gebouwd en was bedoeld om de vervening van de Krimpenerwaard mogelijk te maken. Dit was geen groot succes en werd daarom in 1883 buiten bedrijf gesteld. De sluis werd echter in 1889 weer opnieuw

in gebruik genomen voor het vervoer van agrarische producten. Die functie heeft de sluis tot 1986 gehad en werd vervolgens gesloten. In 1990 kreeg zij de status van rijksmonument. Vanaf dat moment hebben verschillende partijen zich ingezet voor behoud en gebruik van de sluis. Het was echter steeds niet mogelijk de financiën bij elkaar te krijgen tót het ministerie van OCW een extra subsidie ter beschikking stelde. Aangevuld met bijdragen van de regionale overheden startte de restauratie in 2010 en werd de sluis op 8 september feestelijk geopend.

Straatnamen met een bijzondere geschiedenis

Op 12 oktober jl. vierde de Historische Vereniging die Goude haar tachtigjarig bestaan. Dit vond allemaal op indrukwekkende wijze plaats in de sfeervol verlichte Sint-Janskerk. Traditiegetrouw ging het jubileum gepaard met de uitgave van een boek. Immers, een belangrijke doelstelling van de vereniging is het ontsluiten van het verleden van Gouda in woord, beeld en geschrift.

Verscheen in 2002 de stadsgeschiedenis en vijf jaar later de geneeskundige topografie van W.F. Büchner, ditmaal betrof het de uitgave van een nieuw straatnamenboek; het eerste van de in totaal vier delen. Voor iedere Gouwenaar is het nu mogelijk op een aantrekkelijke wijze kennis te nemen van de geschiedenis van de eigen wijk en eigen straat. Vandaar de titel van het boek: *Stad van de Gouwenaars*.

Tijd voor een nieuw straatnamenboek

Een straatnaam is belangrijk als plaatsaanduiding. Deze geeft aan waar iemand

woont, een bezoeker zich bevindt of waar een bedrijf is gevestigd. Omdat een straat de naam draagt van een boom (Plataanstraat), beroep (Tegelbakkerssteegje), gebouw (Kazernestraat), vernoemd is naar een persoon (Anna van Hensbeeksingel) of iets zegt over de bodemgesteldheid (Kleiweg), hebben veel Gouwenaars belangstelling voor de naam van de straat waarin zij wonen. De eerste stadgenoot die zich bezighield met systematisch onderzoek naar de oorsprong van de Goudse straatnamen was G.J.J. Pot. Na zijn ontslag als gemeentesecretaris, kort na de Tweede Wereldoorlog, publiceerde hij in 1950 en

Veerstal

Van de Westhaven naar de Bogen. Genoemd naar de ligging van de straat bij het veer waarmee men tot in de eerste decennia van de twintigste eeuw kon worden overgezet naar de Gouderaksedijk. De heer Van der Goude had van oudsher een veer over de Hollandse IJssel. In 1409 werd Jan (de Bastaert) van Blois door de graaf van Holland met dit veer beleend. De aanlegplaatsen van een veer werden veerstallen of veerstalen genoemd.



1951 een serie krantenartikelen over Goudse straatnamen in het dagblad *de Nieuwe Zuid-Hollander*. Deze artikelen vormden de basis van de straatnamenboeken waaraan bioloog A. Scheygrond samen met een paar anderen jarenlang werkte. De boeken verschenen in 1979 en 1981.



Na het verschijnen van de straatnamenboeken van Scheygrond zijn er in Gouda veel straten bijgekomen. Tijd voor een nieuw straatnamenboek, vond het bestuur van die Goude. Gekozen is voor een andere opzet dan bij de vorige straatnamenboeken. Gouda bestaat uit verschillende wijken, elk met een eigen karakter. Die eigenheid komt onder meer tot uiting in de naamgeving van de straten. De wijken zijn onderverdeeld in buurten. Van elke wijk of buurt is een beschrijving opgenomen. De beschrijvingen schetsen verleden en heden van de wijken in een lopend verhaal. Niet alleen tekst, maar ook tekeningen, foto's en kaarten maken de ontwikkeling van de wijken zichtbaar. Na elke wijkbeschrijving volgt een verklaring van de namen van de straten in die wijk. Aansluitend - eveneens per wijk - is een verklaring van de namen van de bruggen en waterlopen opgenomen.

Vier delen

Het straatnamenboek kent zoals gezegd vier delen, inclusief een cassette. De wijkbeschrijvingen zijn als volgt over de vier delen verdeeld. Deel één: Binnenstad en Stolwijkersluis. Deel twee: Korte Akkeren, Nieuwe Park, Kadenbuurt en Kort Haarlem. Deel drie: Ouwe Gouwe, Vreewijk/Oosterwei, Achterwillens/De Goudse Hout en Westergouwe. En tot slot deel vier: Bloemendaal/Plaswijck en Goverwelle. Het eerste deel is onlangs uitgekomen ter gelegenheid van het tachtigjarig jubileum van die Goude. De andere delen vol-



G.J.J. Pot

gen met een tussentijd van een half jaar. Achterin deel één is een index opgenomen van alle straten, bruggen en waterlopen in Gouda. Per brug, straat of waterloop staat aangegeven in welk deel van het straatnamenboek en in welke wijk deze ligt.

In het eerste deel beschrijft Cor Revet de straatnaamgeving en verklaart de namen van de bruggen en waterlopen. De tekst over de oorsprong van Gouda is geschreven door Han Breedveld. Hij beschrijft aan de hand van verhelderende kaartjes de ontwikkeling van de ontgin-



ning tot het ontstaan van het middeleeuwse stadje Gouda. Nico Habermehl neemt de wijkbeschrijvingen Binnenstad en Stolwijkersluis met de bijbehorende kaderteksten voor zijn rekening. Fotograaf Nico J. Boerboom zorgt voor passende en verrassende foto's. Van elke straat is een kleurenfoto opgenomen. Daardoor is het straatnamenboek naast een leesboek ook een kijkboek. Voor belangstellenden is het boek voor 25 euro te koop bij de Historische Vereniging die Goude (via website www.diegoude.nl) en in de boekhandel.



Huize Groeneweg

Na de komst van de geuzen in 1572 bestemde het stadsbestuur het Cellebroedersklooster aan de Groeneweg tot Latijnse school. Bijna drie eeuwen lang kregen hier kinderen van vooraanstaande Gouwenaars onderwijs in vooral de Griekse en Latijnse taal. Om de overlast van de vele bedelaars in te dammen, werd hier na het vertrek van de Latijnse school in 1849 de Werkinrichting tot Wering der Bedelarij gehuisvest. De bezoekers van de Werkinrichting waren verplicht de hele dag te werken in ruil voor drie maaltijden en een karig loon. In 1865 ging men over tot het permanent huisvesten van bejaarden. Op den duur liep het aantal bezoekers terug tot een paar per dag, terwijl voor de vaste bewoners de verplichting tot werken kwam te vervallen. Dit resulteerde omstreeks 1954 in een naamsverandering. Voortaan heette de inrichting Huize Groeneweg. In 1973 ging het tehuis dicht wegens bouwvalligheid. Een aantal jaren later werd het oude, vervallen complex gerestaureerd en geschikt gemaakt voor bewoning door jonge mensen.



Arbeidershuisjes in de Keizerstraat

Vanwege de lage huur waren in de negentiende eeuw vooral de eenlaagshuisjes met kap bij de arbeiders in trek. Veel van deze kleine woningen hadden een klok-, lijst- of puntgevel. Het leven achter de aantrekkelijke voorgevels kende echter weinig comfort. In een apart kamertje of bijkeukenachtig aanbouwsel vonden alle activiteiten plaats die men te vies vond voor de woonkamer, variërend van vaatwassen tot stoelgang. De huizen hadden bedsteden, waren niet aangesloten op het riool en ook niet op de waterleiding. Een groot probleem vormde het vocht, dat de woningen bedompt en daardoor ongezond maakte. Een voorbeeld van deze huisjes, maar dan in gerestaureerde staat en voorzien van de hedendaagse gemakken, is te zien in de Keizerstraat.



Lange Tiendeweg

Van Achter de Kerk naar de Tiendewegbrug. Genoemd naar tiendweg, in dit geval het verlengde van de Haastrechtse Tiendweg; de oude verbindingsweg tussen Gouda en Utrecht. De straat liep aanvankelijk vanaf de Tiendewegspoort tot de Sint-Janskerk. Later is haaks op deze straat een verbinding gecreëerd met de Markt. Het oorspronkelijk deel kreeg de naam 'Lange Tiendeweg' en het nieuwere deel werd 'Korte Tiendeweg' genoemd. In de negentiende eeuw maakte men in officiële stukken het onderscheid tussen Korte en Lange Tiendeweg niet meer. In 1907 is er weer onderscheid gemaakt.



Sint Mariewal

Van de Verlorenkost naar het Pottersplein (de meest noordelijk gelegen kade langs de Turfsingelgracht). Genoemd naar het nonnenklooster Sinte Marie aan de Hoge Gouwe, dat in 1428 aan de westzijde van de Gouwe werd gevestigd en ook wel het klooster van de 'Nonnen op de Gouwe' werd genoemd. Naast het vervullen van hun religieuze verplichtingen hielden de nonnen zich bezig met het weven van linnen en het kopiëren van boeken. Het klooster, waar gemiddeld veertig nonnen woonden, groeide uit tot het rijkste vrouwenklooster van Gouda. Na 1572 werd het klooster ontmanteld. In 1579 kregen de leprozen (melaatsen) de beschikking over het achterste deel van het kloostercomplex.



Minderbroedersteeg

Van de Oosthaven naar de Spieringstraat. Genoemd naar het in 1418 in Gouda gestichte klooster van de Minderbroeders; het eerste mannenklooster binnen de stadsmuren. Dit klooster lag van 1418 tot 1572 aan het einde van de Spieringstraat en het zuidelijke deel van de Groeneweg, nu de Tuinstraat. Aan de zuidzijde werd het kloosterterrein begrensd door de noordelijke slotgracht van het kasteel. Het klooster bood onderdak aan gemiddeld twintig broeders. Toen Gouda in 1572 overging naar de Prins van Oranje, vertrokken de monniken naar hun klooster in Leuven. In 1576 werd het kloostercomplex gesloopt. Het lege kloostererf werd voor allerlei doeleinden in percelen verhuurd of verkocht.

Hoge waardering voor 'groene' Monumentendag

De Open Monumentendag, in september, was ook dit jaar weer een groot succes. Niet alleen door het mooie weer, maar ook door de meer dan veertig opengestelde monumenten. Het was dit jaar merkbaar drukker in de stad, mede als gevolg van de talrijke evenementen die verschillende organisaties lieten samenvallen met de Open Monumentendag. De dag werd weer traditioneel hoog gewaardeerd, dit keer met een 9+.

Het landelijke thema dit jaar werd verpakt in de slogan: Groen van Toen. Dit thema werd op verschillende wijzen uitgewerkt. Het wijkteam Nieuwe Park had het Van Bergen IJzendoornpark omgetoerd in een park vol nostalgie. In de Jeruzalemkapel deed het Streekarchief de oude rederijderskamer "de Goudsblom" herleven en in de Sint-Janskerk werd extra aandacht gevestigd op het 'groen' in de Goudse Glazen. In het Stadhuis werden de florale motieven in de wandtapijten in de trouwzaal onder de aandacht gebracht. Daarnaast voerde de uitgestippelde route langs enkele bijzondere tuinen, langs 'groene' binnenplaatsjes van hofjes en langs de kades met muurbepanting van de Goudse grachten.

Naast deze 'groene' monumenten bleken ook de traditionele monumenten, zoals het Stadhuis en de monumenten gelokaliseerd Achter de Kerk, nog steeds erg in trek te zijn. Nieuw in deze categorie was het Grote Huys aan de Westhaven. Open Monumentendag werd ook dit jaar weer voorafgegaan door de Open Monumenten Klassendag. Basisschoolleerlingen uit de groepen 7 en 8 bezochten onder



Grote Huys aan de Westhaven 65: laatgotisch woonhuis, gebouwd voor een zeilmaker

deskundige leiding actief (als 'monumensje') een aantal geselecteerde monumenten. Door tussenkomst van de Brede School bezochten dit jaar ongeveer 300 enthousiaste kinderen de Klassendag. Naar schatting hebben ruim 4000 mensen de opengestelde monumenten bezocht. Van deze bezoekers is inmiddels meer dan de helft afkomstig van buiten Gouda. Open Monumentendag is voor veel bezoekers een jaarlijkse traditie die nog maar weinig toelichting

behoeft. Naast deze trouwe bezoekers telden wij toch nog circa 10% bezoekers voor wie deze Open Monumentendag de eerste kennismaking was. De meeste van deze nieuwe bezoekers kwamen van buiten Gouda.



Gezocht: inspirerende bouwprojecten voor Scholenbouwatlas

Vanaf augustus is het project Scholenbouwatlas van start gegaan. We zijn op zoek naar inspirerende voorbeelden van bouwprojecten van verbouwde basisscholen. Een selectie van deze bouwprojecten uit heel Nederland krijgt vervolgens een plek op de website www.scholenbouwatlas.nl

De Scholenbouwatlas, die nu nog ontwikkeling is, gaat de verbouwingen van gebouwen voor basisonderwijs en kinderopvang in beeld brengen. Aan bod komen typerende voorbeelden van generaliseerbare projecten. Per gebouw wordt ingezoomd op relevante thema's zodat de atlas antwoord geeft op vragen als 'Welke ruimtelijke mogelijkheden voor nieuwe onderwijsvormen zijn er?'

'Hoe zien de gemeenschappelijke ruimtes en overblijfruimtes eruit?' en 'Vindt ruimtelijke integratie tussen opvang en onderwijs plaats?'. In een aantal beschouwingen van onderzoekers worden de actuele

ontwikkelingen in perspectief geplaatst. De uiteindelijke atlas heeft als doel basisscholen en kinderopvangorganisaties die een verbouwing overwegen meer overzicht te geven van de mogelijkheden.

Kent u een inspirerend voorbeeld van een verbouwproject? Meld deze dan aan via de website www.scholenbouwatlas.nl Meer informatie? Mail naar info@scholenbouwatlas.nl



Korte berichten

Zonnewijzer Albert Plesmanplein wordt hersteld

Wie kent niet het Albert Plesmanplein, even ten noorden van de spoortunnel? Deze rotonde was tot voor kort een fraai voorbeeld van stedenbouw uit de wederopbouwperiode. Het Plesmanplein is de afgelopen jaren ingrijpend gereconstrueerd. Daarbij is de rotonde vervangen door een kruispunt met verkeerslichten. Midden op de rotonde stond sinds 1961 een zonnewijzer. Maar met de rotonde verdween in 2010 ook de zonnewijzer.

De zonnewijzer bleek ernstig in verval geraakt en van z'n sokkel gewaaid. Overwogen werd om hem te vernietigen, totdat enkele betrokken burgers zich over het lot van de zonnewijzer ontfermden. Op initiatief van het Wijkteam Nieuwe Park wordt nu



hard gewerkt aan een tweede leven op een andere plek. Het heeft de voorkeur een plek te vinden waar de zonnewijzer ook echt af te lezen is, maar er wordt ook rekening gehouden met de gevoeligheid voor schade door vandalisme. Hoewel de zoektocht naar een geschikte locatie nog in volle gang is, wordt de zonnewijzer ondertussen hersteld door leerlingen van het ID-college.

Nieuwe voorzitter voor de Commissie Cultuurhistorie

De termijn van Marcel Vissers, voorzitter van zowel de Commissie Cultuurhistorie als de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit (ARK), is verlopen. Vanaf 2005 heeft hij beide commissies met grote voortvarendheid en daadkracht voorgezeten. Gouda is hem zeer erkentelijk voor zijn bijdrage aan de stad.

In de persoon van ir. E.G.G. van den Berg heeft de gemeente een goede opvolger gevonden als onafhankelijk voorzitter van de beide commissies. Edwin van den Berg heeft Bouwkunde gestudeerd en is werkzaam geweest bij diverse maatschappelijke organisaties als projectmanager. Inmiddels is hij voor zichzelf begonnen als interim-manager en gebieds- en conceptontwikkelaar. Tevens heeft hij een cultureel centrum (Studio Hillegersberg) opgericht. Als voorzitter van de Commissie Cultuurhistorie en de ARK komen alle interesses, kennis en ervaring bij elkaar.

colofon

Deze nieuwsbrief is een uitgave van de gemeente Gouda. Er kunnen geen rechten aan worden ontleend.

oplage:	1.000 ex
redactie:	Dorothee Posthumus Meyjes (gemeente Gouda), Marjolein Versteeg (Marjolein Versteeg tekst & redactie)
auteurs:	Dolf Broekhuizen, Maarten Groenendijk, Nico Habermehl, Ruud Hofman, Marjo van Loon, Dorothee Posthumus Meyjes, Coretta Wijbrans, Cornelis Zweegman
foto's/afbeeldingen:	Nico Boerboom, Maarten Groenendijk, Marjo van Loon, Gemeente Gouda, Streekarchief Midden-Holland, Ruud Hofman
vormgeving:	Henriëtte Wildschut, afdeling Communicatie gemeente Gouda
druk:	Twigt Grafisch Facilitair Waddinxveen

De nieuwsbrief is gratis af te halen bij het nieuwe Huis van de Stad op de eerste verdieping bij de folderkast en bij de Bibliotheek en Musea.

Tentoonstelling 'Gouda ommuurd' bijna open

Op 11 december zal in het het Goldapoortje (Achter de Kerk 1a) de tentoonstelling 'Gouda ommuurd' worden geopend. Deze tentoonstelling richt zich op de verdedigingswerken van de stad door de eeuwen heen. Stadsmuren, bolwerken, poorten: al deze zaken, en hun betekenis voor de stad, komen aan de orde. De tentoonstelling sluit daarmee mooi aan bij de geplande opgraving van de Tiendewegspoort.

De tentoonstelling is gratis toegankelijk en wordt verzorgd door de Archeologische Vereniging Golda in samenwerking met Museum Gouda en de gemeente.